

การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมในการบูชาพระธาตุกุศรีของชาวหลวงพระบาง*

A Study of Beliefs and Worship Rituals for Phra That Phu Sri of Luang Prabang People

พระลาซัน ญาณวิโร (พนลัด), พระมหาดาวสยาม วชิรปณฺโญ, โสวิทย์ บำรุงภักดิ์¹ และเกียรติศักดิ์ บังเพลิง²

Phra Lasun Yanaviro (Phonlath), Phramaha Daosayam Vajirapañño,

Sowit Bamrungphak and Kiatisuk Bangploeng

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Mahasarakham University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: lasunsk@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบูชาพระธาตุในพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมในการบูชาพระธาตุกุศรีของชาวหลวงพระบาง และ 3) ศึกษาคุณค่าของความเชื่อและพิธีกรรมในการบูชาพระธาตุกุศรีที่มีต่อชาวหลวงพระบาง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกต กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ พระภิกษุจำนวน 6 รูป นักวิชาการ จำนวน 4 คน และบุคคลทั่วไป จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 15 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัย แล้วนำเสนอผลการวิจัย ด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ตามหลักอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. การบูชาพระธาตุในทางพระพุทธศาสนามี 2 อย่าง ได้แก่ 1) อามิสบูชา การบูชาด้วยอามิส 2) ปฏิบัติบูชา คือ การบูชาด้วยการปฏิบัติธรรม ชาวหลวงพระบางมีความเชื่อว่าพระธาตุกุศรีมีเทพารักษ์อาศัยอยู่ ช่วยปกป้องพวกเขาให้พ้นภัยอันตราย จึงเป็นเหตุให้ชาวหลวงพระบางได้ทำและจัดเครื่องบูชาพระธาตุกุศรีเรียกชื่อว่า บุญมหาชาติก้อมพระธาตุจอมศรี โดยมีการเตรียมพาขันธสวดเครื่องร้อยของพันธนิมต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ แสดงพระธรรมเทศนาในเรื่องมหาชาติชาดก และถวายแด่พระสงฆ์

*ได้รับบทความ: 4 มีนาคม 2563; แก้ไขบทความ: 26 มิถุนายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 26 มิถุนายน 2563

2. การบูชาพระธาตุสุทธีมีผลเป็นคุณค่าแก่ชีวิตของชาวหลวงพระบางใน 5 ด้านได้แก่ ด้านจิตใจ คือ ชาวหลวงพระบางมีความสุขสบายใจที่ได้ทำบุญในการบูชาพระธาตุสุทธี ด้านครอบครัว คือ ทำให้ครอบครัวอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข ด้านสังคม คือ ทำให้เกิดความสามัคคีในกิจกรรมของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ คือ การบูชาพระธาตุสุทธีช่วยให้คนทั้งหลายเดินทางมาศึกษาเรียนรู้ เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม ซึ่งก่อให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชน และด้านพระพุทธศาสนา คือ พุทธธรรมได้รับการศึกษาเรียนรู้ สืบสาน และเผยแผ่ผ่านการประกอบพิธีกรรมการบูชาพระธาตุสุทธี

คำสำคัญ: ความเชื่อ; พิธีกรรม; พระธาตุสุทธี

Abstract

The aims of this research were as follows: 1) to study the worship of Phra That (cetiya) in Buddhism; 2) to study beliefs and rituals for worshipping Phra That Phu Sri (Phu Sri Cetiya) of Luang Prabang people; 3) to study the value of beliefs and rituals for worshipping Phra That Phu Sri (Phu Si Cetiya) of Luang Prabang people. This study was a qualitative research. The tools used in the research were an in-depth interview, and an observation form. The key informants included 6 monks, 4 scholars and 5 individuals (total 15). The obtained data were analyzed by using research methodology. The research results are presented by using an inductive analysis.

The results were as follows:

1. The research results showed two types of worship (Pūja) of Phra That in Buddhism: 1) Āmisa-pūja (Material Worship); 2) Paṭipatti-pūja (Practical Worship). Luang Prabang people believe that there are gods living in Phra That Phu Sri to help and protect them from dangers. That is why the people of Luang Prabang have made and arranged sacrifices for Phra That Phu Sri called ‘Boon Mahachat Kom Phra That Chom Si’ with the chanting tray with hundreds of variant flowers, monks’ chanting, and monk’s sermon on the Mahajāṭaka story and Sangha offering.

2. The worship of Phra That Phu Sri has a valuable effect on the life of the people of Luang Prabang in five aspects: mental aspect, the people of Luang Prabang are happy to be able to make merit in the worship of Phra That Phu Si; family aspect, it creates happiness and peace within family; society, it creates unity in the activities of the community;

economy, to worship Phra That Phu Sri generates income for those in the community; Buddhism, the Buddhist dhammas have been studied, prolonged and propagated through the worship of Phra That Phu Sri.

Keywords: Belief; Ritual; Phra That Phu Sri

1. บทนำ

การบูชาพระธาตุ เป็นความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ดังมีเรื่องมาในมหาปริณิพพานสูตร ได้กล่าวถึงพระพุทธรูปเกี่ยวกับการสร้างสถูป เจดีย์ และการบูชา ตรีสกับพระอานนท์ว่า “พวกเขาพึงปฏิบัติต่อสรีระของพระตถาคตพระอรหันต์เหมือนอย่างที่เราปฏิบัติต่อพระบรมศพ พระเจ้าจักรพรรดิ เมื่อถวายพระเพลิงเสร็จแล้ว พึงสร้างพระสถูปของพระตถาคตไว้ ในทิศทาง 4 แพร่ง ขนเหล่าใดจักยกกระเปียบดอกไม้ ของหอม หรือจُرณ จักทำจิตให้เลื่อมใสในสถูป การกระทำจะเป็นไปเพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนทั้งหลายตลอดกาล” (Tipitaka 10/205-152) หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว ได้มีการแจกพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้กับพระราชาแคว้นต่างๆ และได้ทำการสร้างพระสถูปเจดีย์ขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เช่น พระราชาแห่งแคว้นมคธพระนามว่าชาตศัตถรวเทหิบุตร ทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และทำการฉลองในกรุงราชคฤห์ พวกเจ้าลิจฉวีผู้ครองกรุงเวสาลีทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและทำการฉลองในกรุงเวสาลี พวกเจ้าศากยะชาวกบิลพัสดุ์ ก็ทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและทำการฉลองในกรุงกบิลพัสดุ์ (Tipitaka 10/205-152) เป็นต้น

ภายหลังเมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้ามามีอิทธิพลในดินแดนสุวรรณภูมิประเทศ คือ ไทย ลาว พม่า กัมพูชา เมื่อมีการสร้างวัดขึ้น นอกจากจะสร้างเสนาสนะ เช่น โบสถ์ กุฏิ ศาลา โรงฉัน เป็นต้น เพื่อประโยชน์แก่การพำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณรแล้ว ก็มักจะสร้างสิ่งก่อสร้างประเภทพระธาตุเจดีย์ไว้ประจำวัด ด้วยคตินี้ถือปฏิบัติสืบทอดมาตั้งแต่ครั้งสมัยพุทธกาลจนกระทั่งถึงสมัยปัจจุบัน พระธาตุเจดีย์ หรือสถูปเจดีย์ จึงถือว่าเป็นศาสนสถานที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ทั้งในแง่ศูนย์รวมทางจิตใจ เป็นเครื่องแสดงออกถึงความเจริญทางสถาปัตยกรรม และศิลปะทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนถือกันว่า พระธาตุเจดีย์เป็นศรีสง่าแก่วัด เป็นสิ่งกระตุ้นเตือนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยและแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศิลปะได้เป็นอย่างดีหลวงพระบางเป็นเมืองสำคัญแต่โบราณ นับตั้งแต่เมืองหลวงพระบางเป็นราชธานีในสมัยพระเจ้าฟ้างุ้มมหาราชเมื่อ ค.ศ 1353 (Mahabounmy thepsimueng (Phai Phoutha: translated), 2011 : 288) ได้นำเอาพุทธศาสนาเข้ามาในอาณาจักรลาวล้านช้างแล้วพุทธศาสนาก็ได้เจริญในประเทศนี้ อันเป็นเหตุให้เมืองหลวงพระบางเต็มไปด้วยวัดวาอารามพุทธสถานเก่าแก่มากมาย เช่น วัดเชียงทอง วัดวิสุลนะราช พระธาตุหมากโม พระธาตุภูศรี เป็นต้น พระธาตุภูศรี เป็นองค์พระธาตุเจดีย์

รูปทรงดอกบัว 8 เหลี่ยมที่ตั้งสง่าอยู่จอมกุศรีใจกลางเมืองหลวงพระบาง เป็นพระธาตุคู่บ้านคู่เมืองของชาวหลวงพระบางมานานมากกว่า 200 ปีแล้ว ที่ชาวหลวงพระบางเคารพบูชามาก พระธาตุกุศรีมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน สร้างขึ้นบนภูเขาที่มีตำนานการเสด็จมาของพระพุทธเจ้า พระธาตุองค์นี้เมื่อก่อนเข้าใจว่าเป็นพระธาตุองค์เล็กๆ ต่อมาพระเจ้าอนรรฆทรงสร้างขึ้นใหม่เมื่อพุทธศักราช 2347 มีความกว้างด้านละ 10.55 เมตร สูง 21 เมตร ตั้งอยู่จอมกุศรี จอมเขาที่มีความสูงถึง 150 เมตร (Memorial cremation ceremony, 1985)

ดังนั้น จึงทำให้พระธาตุกุศรีสูงเด่นงามตา อยู่มุมใดทิศทางใดของตัวเมืองหลวงพระบาง ก็จะสามารถมองเห็นองค์พระธาตุได้อย่างหน้าประทับใจ ยิ่งตามตำนาน-พงศาวดารเมืองหลวงพระบาง กล่าวไว้ว่า “ครั้นสมเด็จพระเจ้าอนรรฆ พระเจ้ามหาอุทุมวงศ์ขริสัถยานาคนหุตอดมรัตนบุรีมัย พระมหาจักรพรรดิ มหานครราชธานีล้านช้างร่มขาวหลวงพระบาง ทรงสร้างพระธาตุใส่จอมภูเขาแล้วภูเขาลูกนี้ก็มีวรรณสง่างาม จึงชื่อว่า “กุศรี” และธาตุนี้ก็เรียกกันว่า พระธาตุจอมกุศรี หรือธาตุจอมศรีแต่นั้นมาแล (Board of Directors National Institute of Social Sciences, 2013 : 12) ถือได้ว่า พระธาตุกุศรีเป็นอีกปูชนียสถานที่สำคัญระดับต้นๆ แห่งหนึ่งของเมืองหลวงพระบาง ดังจะมีงานบุญประจำปีประเพณีบุญนมัสการพระธาตุกุศรีของชาวหลวงพระบาง ที่จัดขึ้นเพื่อเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมืองและชาวประชา ในปัจจุบันนี้ไม่เฉพาะแต่ชาวหลวงพระบางเท่านั้น รวมทั้งนักท่องเที่ยวทั้งภายในและต่างประเทศได้เดินทางมากราบนมัสการขอพรจากองค์พระธาตุอยู่ไม่เว้นแต่ละวัน แต่การกราบสักการบูชาต่อองค์พระธาตุของคนเหล่านั้นส่วนมาก มีความเชื่อที่วิปริตผิดเพี้ยนไปจากการบูชาในพระพุทธศาสนา มีรูปแบบการบูชาที่หลากหลาย เช่น มีการจัดงานบุญพระเวสสันดรเพื่อเป็นงานบุญนมัสการพระธาตุประจำปี การนำดอกไม้ทูปเทียนกราบไหว้ขอพรให้ชีวิตอยู่ดีมีสุข เป็นต้น ความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านี้ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นเครื่องปิดกั้นความเข้าใจต่อการบูชาพระธาตุตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อน้อมละนิกรถึงพระรัตนตรัย แต่บุคคลส่วนมากยังเข้าใจไม่ถึง ตรงกันข้ามกับบูชาองค์พระธาตุด้วยการอ้อนวอนขอพรต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้คุ้มครองป้องกันตนให้พ้นจากภัยอันตรายต่างๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องไร้เหตุผลและไม่เป็นประโยชน์คุณค่าใดๆ ต่อผู้ทำการบูชาเลย ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าพระธาตุกุศรีเป็นปูชนียสถานที่หน้าสนใจควรแก่การทำการวิจัยค้นหาทางออกที่ดีให้แก่ผู้ที่มีความศรัทธาทำการบูชาในองค์พระธาตุได้มีแนวทางที่ถูกต้องตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอันแท้จริง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งวิจัยหาความรู้ ทั้งในเรื่องการบูชาพระธาตุในพระพุทธศาสนา ความเชื่อและพิธีกรรมในการบูชาองค์พระธาตุกุศรีของชาวหลวงพระบาง ตลอดจนคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการบูชานั้นๆ ให้เข้าใจอย่างกระจ่างแจ้งเห็นผลที่แท้จริง เพื่อจะเป็นประโยชน์แก่ชาวหลวงพระบาง ก็คือผู้ที่ทำการบูชาองค์พระธาตุกุศรีในกาลต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบูชาพระธาตุในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมในการบูชาพระธาตุภูศรีของชาวหลวงพระบาง
3. เพื่อศึกษาคุณค่าของการบูชาพระธาตุภูศรีที่มีต่อชาวหลวงพระบาง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) (Phonkaewke, 2019 : 1-12) ซึ่งเป็นการศึกษาจากเอกสาร (Documentary research) และการลงภาคสนาม (Field Work Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth Interview)

ศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอน ดังนี้ 1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ จากพระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และงานเขียนทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับพระธาตุในพระพุทธศาสนา 2) เอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และงานเขียนเกี่ยวกับพระธาตุในพระพุทธศาสนา และพระธาตุภูศรี ใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก คือ แบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง กล้องวิดีโอ กล้องถ่ายรูป สมุดบันทึก และการวิจัยแบบคุณภาพภาคสนาม เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้วิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

4. สรุปผลการวิจัย

1. การบูชาพระธาตุในพระพุทธศาสนา พบว่า พระธาตุในพระพุทธศาสนามีหลายความหมายที่วิวัฒนาการไปตามกาลเวลาแต่ละยุคสมัยและตามความเข้าใจของแต่ละพื้นที่ เช่น ในสมัยพุทธกาล พระธาตุสื่อความหมายถึง พระอัฐิธาตุ หรือภาษาไทยเรียกว่า กระดูก ที่เป็นของบุคคล เป็นต้น พอพระพุทธศาสนาเผยแผ่มาสู่ชนชาติริมฝั่งแม่น้ำโขง คำว่า พระธาตุ กลับหมายถึง สถูปเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า (Royal Academy, 2011 : 600) พระอัฐิธาตุของพระอรหันตสาวกตลอดถึงที่บรรจุอัฐิของพระราชามหากษัตริย์ วีรบุรุษ หัวหน้าเผ่า บุคคลผู้มีอิทธิพล หรือผู้มีพระคุณ ดังนี้ เป็นต้น พระธาตุได้ก่อกำเนิดมาจากการจัดการศพของคนอินเดียสมัยก่อนพุทธกาล เมื่อคนเสียชีวิตก็จะมีการเผาศพและนำกระดูกมาฝัง และทำเป็นเครื่องหมายให้รู้ด้วยการทำเป็นเนินดินเป็นแท่นเคารพบูชา ต่อมาก็มีวิวัฒนาการมาเป็นสถูป มีการก่อรอบป้องกันการทลายของดินด้วยไม้ให้กระดูกกระดูกจัดกระจายสิ่งสำคัญคือเป็นการช่วยป้องกันการระบาดของโรคพยาธิ ส่วนพระธาตุจะทำไมเป็นขนาดใหญ่หรือขนาดเล็กและประณีตบรรจงเพียงใดก็แล้วแต่กำลังของผู้สร้าง

ในสมัยพุทธกาลประเพณีการสร้างพระธาตุก็ยังมีนิยมสร้างกันอยู่ โดยสร้างขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิของบุคคลที่เคารพนับถือ และเรียกชื่อของพระธาตุว่า สถูปเจดีย์บ้าง พระธาตุเจดีย์บ้าง ดังกรณีที่พระพุทธองค์ตรัสกับภิกษุทั้งหลายมีนัยว่า บุคคล 4 จำพวกที่ควรสร้างสถูปเจดีย์เพื่อบรรจุพระอัฐิธาตุไว้ให้คนสักการบูชา คือ 1) พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า 2) พระปัจเจกพุทธเจ้า 3) สาวกของพระตถาคต 4) พระเจ้าจักรพรรดิ คำว่า อุปาหุบุคคลนั้น หมายถึง บุคคลผู้ควรแก่สถูป คือ บุคคลที่ควรนำกระดูกบรรจุสถูปไว้บูชา ดังนั้น จึงถือว่าเป็นพุทธานุญาตให้ช่องทางในการประกอบกิจการทำสถูปเจดีย์เพื่อบรรจุอัฐิธาตุของบุคคลที่สำคัญและได้ปรากฏอย่างเด่นชัดว่าพระพุทธศาสนาได้สร้างพระธาตุในสมัยพุทธกาลด้วย ต่อมาในสมัยหลังพุทธกาล กษัตริย์ผู้ครองแคว้นมคธในอินเดียเหนือได้ปวารณาตนเป็นพุทธมามกะและอุปถัมภ์ค้ำชูพระพุทธศาสนาจนมีผู้หันมานับถือศาสนามากขึ้นโดยเฉพาะในสมัยของพระเจ้าอโศกแห่งราชวงศ์โมริยะ กล่าวถึงพระราชกรณียกิจสำคัญของพระองค์ในการสร้างสถูป 84,000 องค์ทั่วทั้งชมพูทวีปภายหลังที่ได้ทำการสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นที่เสร็จสิ้น ได้มีการนำส่งสมณทูตไปในที่ต่างๆ ตลอดถึงดินแดนสุวรรณภูมิด้วย ดังนั้นในปัจจุบันนี้ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา คือ ศรีลังกา ไทย ลาว พม่า หรือกัมพูชา เมื่อมีการสร้างวัดขึ้น นอกจากจะสร้างเสนาสนะอื่นๆ แล้ว ก็มักจะสร้างสิ่งก่อสร้างประเภทพระธาตุไว้ประจำวัดด้วย

พระพุทธศาสนาถือว่า “พระธาตุ” เป็นองค์ประกอบของศาสนาอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญเรียกว่า “ศาสนสถาน” คือ เป็นสิ่งก่อสร้างที่มีมาในพุทธธรรมคำสอน เป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนา โดยเชื่อมโยงกับเหตุการณ์สำคัญ การเสด็จของพระพุทธเจ้าหรือการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปสู่ดินแดนนั้น พุทธศาสนิกชนยังเชื่ออีกว่า พระธาตุสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมอัฐิของพระพุทธเจ้า เป็นประเพณีของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์เพื่อเป็นที่สักการบูชา คั้นเมื่อสมัยของพระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราได้ปรินิพพานและถวายพระเพลิงพระสรีระแล้วก็ได้มีการสร้างพระธาตุเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุเช่นกัน นอกจากนี้ พระธาตุในทางพระพุทธศาสนาได้กลายเป็นนิมิตหมายอันสำคัญที่มีอิทธิพลต่อผู้ที่มากราบไหว้บูชา ทำให้เกิดความรู้สึกทางจิตใจ เกิดความรู้ศรัทธาที่ดีขึ้น เพิ่มความศรัทธายิ่งขึ้นทำให้ พุทธศาสนิกชนเกิดปัญญาหยั่งรู้ คือ มีธรรมสังเวชเกิดขึ้นในจิตใจ สอนให้ไม่ประมาทในการใช้ชีวิต ให้ตั้งใจศึกษาปฏิบัติธรรมระลึกถึงพระพุทธเจ้าด้วยการนำเอาธรรมของพระองค์มาปฏิบัติ

อิงตามความหมายพระธาตุแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ 1) พระธาตุ หมายถึง พระธาตุเจดีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก หรือผู้มีพระคุณ 2) พระธาตุ หมายถึง พระสรีระธาตุ หรือพระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้า เรียกว่า พระบรมสารีริกธาตุ พระอัฐิธาตุ (กระดูก) ของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เลิศ ผู้ประเสริฐ ผู้สูงส่ง ผู้เป็นบรมครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย วิธีการบูชาพระธาตุในทางพระพุทธศาสนา จะต้องประกอบไปด้วยการบูชาทั้ง 3 อย่าง คือ 1) อามิสบูชา การบูชาด้วยอามิส คือ วัตถุข้าวของ ดอกไม้ธูปเทียน น้ำของควรรบูชาไปบูชาพระธาตุ

เจตีย์ทุกๆ วันอุโบสถด้วยตนเอง และ 2) ปฏิบัติบูชา การบูชาด้วยการปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรมของ พระพุทธเจ้าที่มีองค์พระธาตุเป็นตัวแทนสื่อถึงคุณงามความดีที่พุทธศาสนิกชนพึงประพฤติตาม 3 ประการ คือ 1) ไม่ทำบาปทั้งปวง 2) ทำแต่คุณงามความดี 3) ซำละจิตใจให้บริสุทธิ์ เมื่อมีการบูชาพระธาตุทั้งสอง อย่างนี้ครบถ้วนแล้ว การบูชานั้นจึงมีผลใหญ่ ได้รับผลดี จึงเชื่อว่าเป็นวิธีการบูชาพระธาตุที่ถูกต้องตามหลัก ธรรมทางพระพุทธศาสนา

2. ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุกุศรีของชาวหลวงพระบาง พบว่า ชาวหลวงพระบาง มีความเชื่อว่าพระธาตุกุศรีมีเทพารักษ์อาศัยอยู่ ที่ชาวเมืองเรียกว่า สารูปอูกุศรี ที่เฝ้ารักษาอยู่บนกุศรี เพื่อรักษาคุ้มครองชาวเมืองหลวงพระบาง ชาวหลวงพระบางให้ความเคารพเป็นอย่างมาก เพราะว่า สามารถเป็นที่พึ่งทางใจแก่ชาวเมือง ผู้ที่มากราบไหว้ขอพรจากพระธาตุกุศรีมากมายมากราบไหว้เพื่อขอ พร มุ่งหวังได้อะไรก็ได้สำเร็จตามความประสงค์ คนที่มีความเชื่อเพียงแค่มือไหว้บูชาก็ได้รับผลแล้ว ด้วยเหตุแห่งความศักดิ์สิทธิ์เช่นนี้ จึงปลูกฝังความเชื่อให้ชาวหลวงพระบางมีความเลื่อมใสศรัทธาในองค์ พระธาตุกุศรีเป็นอย่างยิ่ง ความเชื่อของชาวหลวงพระบางในการบูชาพระธาตุกุศรีดังที่กล่าวมานั้น ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจัดเป็นความเชื่อแบบเทวนิยม คือความเชื่อที่เกี่ยวกับอำนาจสูงสุดของ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่าเทพารักษ์ต่างๆ มีอำนาจอยู่เหนือมนุษย์สามารถควบคุมดูแลพฤติกรรมของมนุษย์ได้ โดยมีข้อเสนอว่า หากประพฤติปฏิบัติชอบต่อสิ่งนั้น เมื่อตายไปแล้วย่อมได้ไปสู่สุคติ หรือหากยังมีชีวิต อยู่ก็จะได้มีเทพเจ้าคุ้มครองป้องกันอันตรายต่างๆ ได้ นอกจากนี้แล้วชาวหลวงพระบางยังมีความเชื่ออีก ว่า พระธาตุกุศรีเปรียบเหมือนดังเสาหลักเมืองของนครหลวงพระบาง ซึ่งชาวหลวงพระบางนับถือเป็น พระธาตุที่ศักดิ์สิทธิ์ ด้วยเชื่อว่าพระธาตุกุศรีได้บรรจุพระสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าไว้ในพระธาตุ จึงสมควรแก่การบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล ชาวหลวงพระบางเชื่อในคำสอนของพระพุทธเจ้าประการ หนึ่งว่า การบูชาเป็นหลักธรรมที่สำคัญในพุทธศาสนา เป็นมงคลอันสูงสุดของชีวิต

ชาวหลวงพระบางได้พร้อมใจกันจัดงานเฉลิมฉลองพระธาตุกุศรีประจำปีด้วยการจัดงานบุญ มหาชาติก้อม ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี ตรงกับวันออกพรรษาพอดี คำว่า มหาชาติก้อม การเตรียมงานบุญมหาชาติอยู่พระธาตุกุศรีนั้น ผู้ใหญ่บ้านแต่ละบ้านมาประชุมตกลงกันเพื่อวางแผนเรื่อง เสี่ยงอาหารแต่ละบ้านก็จัดหาแต่ละอย่างแตกต่างกันไป ในตอนเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 มีพิธีถวาย สังฆทาน สังฆแทน ชักอนิจจาให้แก่ผู้สร้างพระธาตุกุศรี ถวายภัตตาหารเพล คั้นเมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหาร เพลเสร็จก็เริ่มเทศน์มหาชาติขาดไปจนจบ ต่อด้วยการถวายกองบุญ คารวะ และรับพรจากพระสงฆ์เป็น ลำดับสุดท้าย กว่าจะเสร็จพิธีกรรมก็สี่โมงเย็นพอดี บุญพระเวสสันดรเป็นประเพณีงานบุญที่ได้จัดขึ้นมา ตั้งแต่นานแล้ว ชาวหลวงพระบางยังมีการบูชาพระธาตุกุศรีในวันบุญปีใหม่อีกด้วย ในวันสังขารขึ้น ชาวเมืองหลวงพระบางได้ขึ้นไปกุศรีเพื่อบูชาข้าวเหนียว บูชาดอกไม้ วางกระจายตามสองริมทางขึ้นและ ทางลงของกุศรี เมื่อเทศกาลงานบุญปีใหม่อมาถึง ศาลพระภูมียู่กุศรีที่ชาวหลวงพระบางเรียกว่า ที่นั่ง

ได้มีการบูชาใหญ่อีกครั้ง เนื่องจากว่าศาลพระภูมิอยู่กุศรีแห่งนี้มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นศาลที่ชาวหลวงพระบางชอบมาบนบานสานกล่าวเมื่อคราวต้องการที่พึ่งทางใจ เช่น เมื่อเกิดอาพาธ เดินทางไกล ไม่มีบุตรธิดา เป็นต้น ก็มาไหว้ขอพรเป็นการบะเอาไว้ และเมื่อสิ่งที่ขอไว้ได้สำเร็จก็ต้องมาแก้บะก่อนวันสังขารขึ้นของปีใหม่ นอกจากนี้ยังมีการตักลองประจำยาม มีกำหนดการตักลอง ดังนี้ 3 โมง 6 โมง 9 โมง 12 โมง เป็นวงกลมหมุนรอบอยู่อย่างนี้ทุกวัน ในกรณีมีเหตุการณ์ฉุกเฉินที่เกิดขึ้นภายในเมืองเรียกว่า ตักลองถ่วงสื่อถึงการมรณภาพของเจ้าอาวาสภายในวัดใดหนึ่ง หรือบุคคลสำคัญภายในเมืองที่ถึงแก่กรรม และตักลองร้องป่าวในคราวมีข้าศึกบุกกรุงหรือมีอัคคีภัยเกิดขึ้น

3. คุณค่าของการบูชาพระธาตุกุศรีที่มีต่อชาวหลวงพระบาง พบว่า การบูชาพระธาตุกุศรีของชาวหลวงพระบางมีคุณค่าต่อจิตใจของผู้บูชายิ่งนัก เพราะทำให้เกิดความสบายใจ รู้สึกถึงความปลอดภัย ยันตราย ทำให้เกิดสภาวะที่ตึงตามต่อจิตใจ เกิดความคิดความเข้าใจต่อสภาวะของธรรมชาติ ชาวหลวงพระบางเป็นกลุ่มชนที่ถูกหล่อหลอมด้วยพุทธศาสนาจนกลายเป็นกลุ่มที่มีประเพณีท้องถิ่นอุดมสมบูรณ์เป็นเอกลักษณ์ของตน จึงเป็นเหตุที่ทำให้ชาวหลวงพระบางมีจิตใจตึงตาม เคารพนับถือบูชาคุณความดีของผู้มีพระคุณ สิ่งเหล่านี้ยังสืบเนื่องปรากฏให้เห็นตามงานประเพณีต่างๆ ในปัจจุบันที่ทำสืบต่อกันมาอย่างเช่น งานบุญนมัสการพระธาตุกุศรีประจำปี ที่เป็นการบูชาพระธาตุคู่บ้านคู่เมืองชาวหลวงพระบางมานับหลายร้อยปี ด้วยการทำประเพณีบุญมหาชาติที่มีการตกแต่งข้าวของบูชา อันมีดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น น้อมนำไปบูชาองค์พระธาตุกุศรีด้วยความเลื่อมใสศรัทธา แต่ละคนที่ได้เข้าร่วมก็ได้สละวัตถุเข้าของให้เป็นทานเพื่อเป็นส่วนร่วมก็เกิดความปลอดภัยในกุศลผลบุญที่ตนได้กระทำแล้ว เกิดความสบายใจในการเข้าร่วมเฉลิมฉลองพระธาตุกุศรีในแต่ละปี มีตัวอย่างจากความเลื่อมใสศรัทธาของหญิงชราคนหนึ่งนั้น ก็ทำให้ผู้คนในครอบครัวได้เข้าร่วมงานบุญนมัสการพระธาตุกุศรีด้วย เป็นวิธีการสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านไปในตัว คนในครอบครัวได้รู้เรื่องราวการบูชา ได้รับรสพระธรรมจากการเทศน์มหาชาติชาดก เป็นต้น บางคนไม่มีลูกอยากมีลูก บางคนต้องการมีการเงินที่ดี บางคนป่วยไข้ต้องการมีสุขภาพดีบุคคลเหล่านี้ได้มาขออ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วส่งผลให้ประสบกับความต้องการ ผู้ไม่มีลูกก็มีลูกครอบครัวจึงมีความสุข ดังนี้ เป็นต้น

มีสิ่งหนึ่งที่ชาวหลวงพระบางคุ้นเคยกันจนกลายเป็นประเพณีอันตึงตามของสังคมเมืองหลวงเก่าแห่งนี้นั่นก็คือ การตักลองจากกุศรีที่ส่งเสียงดังกังวาร์ไปทั่วทั้งเมือง นอกจากเป็นการตีบอกโมงยามตามเวลาปกติแล้วยังมีการตักลองในคราวที่มีเหตุการณ์ฉุกเฉินเกิดขึ้น ชาวหลวงพระบางจึงได้อาศัยการตักลองจากกุศรีเพื่อกำหนดเวลานับว่าเป็นอีกประเพณีหนึ่งที่ทรงคุณค่าต่อสังคมยิ่งนัก พระธาตุกุศรีเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวหลวงพระบางให้รู้จักสามัคคีกัน เมื่อถึงคราวมีงานบูชาพระธาตุก็พร้อมใจกันในการเตรียมงานด้วยการจัดแบ่งหน้าที่ของแต่ละบ้านทั่วเทศบาล และเข้าร่วมงานบูชาด้วยความเลื่อมใสศรัทธา สิ่งเหล่านี้เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่เคยปฏิบัติในแต่ละปี เมื่อได้ทำแล้วก็สบายใจมั่นใจด้วยความมุ่งหวังให้

บ้านเมืองมีความสุขจากการบูชา ดังนั้น ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุศุภศรีจึงมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อสังคมเมืองหลวงเก่าแห่งนี้ ทำให้สังคมมีความสุขเจริญรุ่งเรือง ผู้คนได้ทำกิจกรรมในสังคมและชุมชนร่วมกัน เป็นประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามสอนให้คนรุ่นใหม่ได้ปฏิบัติตาม อีกอย่างพระธาตุศุภศรีองค์ศักดิ์สิทธิ์ตั้งอยู่ภูเขาสูงหนึ่งยอดขึ้นกลางเมืองหลวงพระบาง กล่าวกันว่าเป็นจุดชมวิวของเมืองหลวงพระบางได้ดีที่สุด ในแต่ละวันพสกนิกรมาบันดันท่องเที่ยวได้หลังไหลกันมาชมพระอาทิตย์ตกดิน ในจุดนี้ การที่พระธาตุศุภศรีเป็นจุดนัดพบของนักท่องเที่ยวทั้งภายในและต่างประเทศ ประกอบกับการที่พระธาตุศุภศรีเป็นพระธาตุศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวเมืองหลวงพระบางให้ความบูชาเป็นอย่างยิ่ง ปวงชนได้หลังไหลกันมาเพื่อกราบไหว้บูชาในแต่ละวันไม่ขาดสาย จึงทำให้เศรษฐกิจของชุมชนเขตรอบพระธาตุศุภศรีก็คือพ่อค้าขายในตัวของเมืองหลวงพระบางได้รับผลประโยชน์ไปด้วย ปัจจุบันนี้พระธาตุศุภศรีได้ถูกหันมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วยมีจุดประสงค์ คือ 1) เพื่อเป็นการสืบสานตำนานท้องถิ่น 2) รักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของหลวงพระบาง 3) เพื่อเสริมขยายให้นครหลวงพระบางเป็นเมืองท่องเที่ยวมีหลากหลายสีสัน

หลวงพระบางเป็นเมืองหนึ่งที่นับถือพระพุทธศาสนาและมีประวัติศาสตร์อันยาวนานมาหลายร้อยปีตั้งแต่คราวพระเจ้าฟ้างุ้มมหาราชได้นำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามา และชนชาติลาวก็ได้นับถือศาสนาพุทธตั้งแต่นั้นมา ดังนั้น ความเชื่อและพิธีกรรมในการบูชาพระธาตุศุภศรีก็ได้มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนาโดยตรงทีเดียว ทราบได้จากการบูชาพระธาตุด้วยดอกไม้ธูปเทียน การเทศน์มหาชาติชาดกอันเป็นคำสอนในเรื่องอดีตชาติของพระพุทธเจ้า ซึ่งพิธีกรรมความเชื่อเหล่านี้ได้ถูกปลูกฝังหยั่งรากลึกลงในจิตใจของชาวหลวงพระบางมาแต่โบราณแล้ว มาถึงปัจจุบันนี้พิธีกรรมการบูชาพระธาตุศุภศรีได้ดึงดูดความสนใจให้ชาวหลวงพระบางทั้งคนแก่เฒ่าและหนุ่มสาวเข้าวัดทำบุญสืบสารประเพณีวัฒนธรรมโบราณคือ ถือนาฬิกาพิธีกรรมเป็นสิ่งโน้มน้าวจิตใจผู้คน เช่น เมื่อมีดอกไม้ธูปเทียนในมือแล้ว ก็เกิดอาการอยากวันทากราบไหว้ ถือนาฬิกาพิธีกรรมเป็นการสร้างความสนใจให้ชาวหลวงพระบางได้ฝึกในการให้ทาน รักษาศีล ได้รับคำสอนจากพระสงฆ์ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้เคียงคู่กับเมืองมรดกโลกอันสวยงามแห่งนี้

5. อภิปรายผลการวิจัย

การบูชาพระธาตุในทางพระพุทธศาสนามี 2 อย่าง ได้แก่ 1) อามิสบูชา การบูชาด้วยอามิส คือ วัตถุข้าวของ ดอกไม้ธูปเทียน และ 2) ปฏิบัติบูชา คือการบูชาด้วยการปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม มีการรักษาศีล เจริญสมาธิและปัญญา เป็นต้น ชาวหลวงพระบางมีความเชื่อว่าพระธาตุศุภศรีมีเทพารักษ์อาศัยอยู่ ช่วยปกป้องคุ้มครองและดูแลชาวหลวงพระบางให้พ้นภัยอันตราย และเชื่อว่าพระธาตุศุภศรีเป็นที่บรรจุพระสรีระธาตุของพระพุทธเจ้า จึงเป็นเหตุให้ชาวหลวงพระบางได้ทำและจัดเครื่องสักการะบูชาพระ

ธาตุกุศรี ซึ่งเรียกชื่อว่า บุญมหาชาติก้อมพระธาตุจอมศรี โดยมีการเตรียมพาขันธสวดเครื่องร้อยของพันธประกอบด้วยต้นอ้อย ต้นกล้วย หมากพลู กอกยา ดอกไม้ช่อ ธงชัย แต่งขันธ 5 ขันธ 8 นิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถวายภัตตาหารเพล แสดงพระธรรมเทศนาในเรื่องมหาชาติชาดก และถวายกองบุญแก่พระสงฆ์ แสดงการวะ รับพรจากพระสงฆ์เป็นอันเสร็จพิธี ชาวหลวงพระบางมีความเชื่อและได้ประกอบพิธีกรรมการบูชาพระธาตุกุศรีด้วยดีแล้วจึงมีผลเป็นคุณค่าแก่ชีวิตของชาวหลวงพระบางใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจ คือ ชาวหลวงพระบางมีความดีใจ สบายใจ และเอิบอิมใจที่ได้ทำบุญในการบูชาพระธาตุกุศรี ซึ่งเป็นประเพณีวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นที่ขาดไม่ได้ ด้านครอบครัว คือ คนภายในครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดีรู้สึกปลอดภัยในการทำทั้งปวง ช่วยเติมเต็มครอบครัวที่ไม่มีบุตรธิดา จึงทำให้ครอบครัวนั้นอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขจากการบูชาพระธาตุกุศรี ด้านสังคม คือ คนผู้อยู่อาศัยในหมู่บ้านชุมชนและสังคมได้ประกอบพิธีกรรมสำคัญร่วมกัน ซึ่งทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ต่อกันและเกิดความสามัคคีในกิจกรรมของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ คือ การบูชาพระธาตุกุศรีช่วยให้ชาวหลวงพระบาง ชาวต่างแขวง และชาวต่างชาติเดินทางมาศึกษาเรียนรู้ และเข้าร่วมประกอบพิธีกรรม ซึ่งก่อให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชนใกล้พระธาตุกุศรี และด้านพระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมหรือหลักการทางพระพุทธศาสนาได้รับการศึกษาเรียนรู้ สืบสานและเผยแผ่ผ่านการประกอบพิธีกรรมการบูชาพระธาตุกุศรี

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะด้านวิชาการ

การบูชาพระธาตุกุศรีของชาวหลวงพระบางจะทรงคุณค่าต่อจิตใจมากขึ้นหากสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ให้เข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และน้อมนำผู้คนให้มีชีวิตที่ดีตามแนวทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรมในการบูชาพระธาตุกุศรีของชาวหลวงพระบางก็จะไม่ใช่เรื่องงมงายไร้เหตุผลอีกต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับตำนานพญานาคที่เนื่องด้วยองค์พระธาตุกุศรีตามความเชื่อของชาวหลวงพระบาง

2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุกุศรีและพระบางพุทธลารวมของชาวหลวงพระบาง

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ความเชื่อและพิธีกรรมในการบูชาพระธาตุกุศรีของชาวหลวงพระบาง เป็นประเพณีความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาของชาวพื้นเมืองหลวงพระบาง มีการประสมกลมกลืนระหว่างความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อในแบบดั้งเดิมที่นับถือผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามธรรมชาติต่างๆ การวิจัยใน

ครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่า ชาวหลวงพระบางมีประเพณีการบูชาเนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองพระธาตุ หรือ สถานที่สำคัญต่างๆ ด้วยการจัดงานบุญเทศนามหาชาติพระเวสสันดร เพื่อเป็นการบูชาหรือเฉลิมฉลอง สถานที่นั้นๆ สิ่งเหล่านี้ได้นำมาซึ่งคุณค่าต่อจิตใจและวิถีชีวิตชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ได้ถูกปลูกฝังสู่ความเป็นชาวหลวงพระบางมานานแล้ว

References

- Board of Directors national institute of social sciences. (2013). *The chronicle of Luang Phrabang*. Vientiane: National Publishing House.
- Mahabounmy thepsimueng (Phai Phoutha: translated). (2011). *The history of Lao*. Bangkok: Sukhaphapchai Publishing House Tathata Publication company.
- Mahachalalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tipitaka*. Bangkok: Mahachalalongkornrajavidyalaya printing.
- Memorial cremation ceremony. (1985). *The header Lao Sangha at Wat Thepsirinthavasa*. Bangkok: n.p.
- Phonkaewke, A. (2019). A Study of Matters and Roles of Ancestor Spirit in Selaphum district, Roi Et Province. *Dhammathas Academic Journal*, 19(4), 1-12.
- Royal Academy. (2011). *Royal Institute Dictionary*. Bangkok: Nanmee Book Public company limited.

